Acc. No. 3278

ఆంధ్ర సంస్థానములు: సాహిత్యపోషణము

(సాహిత్య అకాడమీ బహుమతినందిన రచనము)

డా. తూమాటి దోణప్ప, ఎం.ఏ., పిఎచ్.డి.

ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్

నరసరావు పేట

ప్రవేశిక

గుంటూరు మండలములోని ప్రాచీనమైన సంస్థానములలో నరసరావు పేట యొకటి. దీనికి బెల్లముకొండ సంస్థానమనియు వ్యవహారనామముండినది. బెల్లముకొండ, వినుకొండ, నరసరావు పేటలు క్రమముగా నీ సంస్థానమునకు రాజధానులుగానుండినవి. బెల్లముకొండకు, 'గుడాద్రి' యనియు, వినుకొండకు 'శ్రుతగిరి' యనియు సంస్కృతీకరణరూపములు సాహిత్యమునఁ గన్పట్టు చున్నవి (రంగారాయ చరిత్రము, 2–263). అట్లూ రన్నది నరసరావు పేట పూర్వనామము. ఏడెనిమిదివందల యేండ్ల ప్రాచీనచరిత్రగల యీ అట్లూరు గోలకొండ సులతానుల కాలమునుండియు కటికినేనివారను వెలమవారి మొఖాసా గ్రామముగా నుండినదఁట!

గుంటూరునకు పడమటితట్టున 28 మైళ్ళ దూరమున నరసరావు పేట కలదు. శాశ్వతకర నిర్ణయమునకు పిమ్మట నీ సంస్థానాధీశ్వరులు నెల్లూరుజిల్లా రాపూరుతాలూకాలోని సైదాపురము జమీందారీని, గుంటూరుమండలము రేపల్లె జమీందారీలోని రాచూరుభాగమును, గోదావరీమండలము పెద్దాపురము సంస్థానమునందలి కడలిముఠాను ఖరీదుచేసి సంస్థానమును విస్తరింపఁజేసి యుండిరి. కడలిముఠాను రూ. 37,888 లకు కొనియుండిరి. దీని పేష్కషు రూ. 36,631 లుగా నుండినది. నరసరావు పేట సంస్థానమునందు 420 గ్రామము లుండెడివి. జమీందారీరద్దుచట్టమునకుఁ బూర్వమే కొన్ని రాజకీయకారణముల వలన నీ సంస్థానమంతరించియుండినది.

సంస్థాన చరిత్రము

దిట్టకవి నారాయణకవి రచించిన రంగారాయచరిత్ర కృత్యవతారికలో నరసరావు పేట సంస్థానాధీశ్వరుల వంశావతారము విపులముగా వర్ణింపఁబడి యున్నది (చూ. ప్రథమా. పద్యములు, 16 నుండి 48 వరకు). రమా మనోహరుని దివ్యశ్రీ పదాంభోరుహమున జన్మించిన పద్మనాయకకులము వీరిది. వీరు కాకతీయ చక్రవర్తులను గొలిచిన డెబ్బదియేడు గోత్రముల వెలమవారు. ఇందు 'విరియాల' గోత్రము వన్నెవాసిగలది. విరియాల గోత్రజులలో 'మల్రాజు' గృహనామకులు ప్రముఖులు. కాశ్యపగోత్రులగు మల్రాజువారు వీరికంటె భిన్నులు; వారు ఆంధ్రక్షత్రియులు, వీరు వెలమవారలు.

వెలమవారలగు ఈ మల్రాజువారి పూర్వులు నిజామురాష్ట్రమున 'కొల్లార' సంస్థానాధీశులుగా నుండిరఁట. వీరిలో రాజా తిరుమలరాయణింగారు ఆద్యులు. వీరి కుమారులు వల్లారాయఁడను వాడుకపేరుగల పల్లభరాయఁడు ప్రసిద్ధుఁడు. ఈయన ఢిల్లీపాదుషాను మెప్పించి కొండవీటి సర్కారులో కొంతసీమను సంపాదించి యుండిరిఁట. మూర్తిజాన్నగరము సర్కారునకు వీరు దేశముఖులుగా, మన్నెవరులుగాఁగూడ నధికారముగలిగియుండిరిఁట!

పల్లభరాయనింగారికి పెదచ్చన్న, చినచ్చన్న, జగ్గన్న, కొండలరాయఁడు అని నలుగురు కుమారులు. ఈ నలుగురిలో కడగొట్టువాఁడైన కొండలరాయ నృపతికి లింగన్న, జగ్గన్న, రామన్న, రామచంద్రుఁడు, రంగప్ప, మల్లన్న — అని ఆఱుగురు పుత్రులు. ఈ ఆఱుగురిలో రామన్న కులవిస్తారకుఁడు. 'సకలదిగ్దేశనృపతులుసన్నుతింప బెల్లపుకొండ ధరాధిరాజరాజమార్తాండమూర్తి' రామనృపతి యలరుచుండెడివాఁడఁట (రంగా. 1--29). రామనృపతికి కొండలరాయఁడు, వేంకటాచలపతియని యిరువురు కుమారులు. ఈ కొండలరాయనృపతికి నీలాద్రిరాయఁడను మఱియొక పేరుండినట్లు ఊహింప వీలగుచున్నది. కాంతమాంబ, చినపాపమాంబయని కొండలరాయనృపతికి భార్యలిద్దఱు. కాంతమాంబయందు వెంకటరామన్న, సూరన్న, రామన్నయను ముగ్గురు పుత్రులును, రెండవభార్యయగు చినపాపమాంబయందు వేంకటనరసింహరాయఁడు, వల్లారాయఁడు, రామచంద్రరాయఁడు అను ముగ్గురు పుత్రులును గలిగిరి. వేంకటనరసింహరాయఁడు 'సైపుఖాన పజీర భుజావలేపలోపకృద్ధీరవిజయప్రతాపశాలి' (పైది. 1—44). పై యాఱుగురు కుమారులలో మూఁడవవాఁడగు రామనృపాలుఁడు రంగారాయచరిత్ర కృతిభర్త.

చినపాపమాంబా కొండలరాయల పెద్దకుమారుఁడగు రాజా వేంకటనరసింహరాయణింగారు సంస్థానపాలకులలో చాలప్రసిద్ధులు. ఈయన పదునెనిమిదవ శతాబ్ది మధ్యభాగమునందు వినుకొండ పరగణాకు దేశముఖి మన్నెవరుగాఁగూడ నుండినట్లు తెలియుచున్నది. వీరు రాజధానిని 'అట్లూరు' అను గ్రామమునకుమార్చి అచట పెద్దకోటను, మంచిపేటను గట్టించి, తోటలను బాటలనువేయించి అట్లూరు అను పేరుమార్చి 'నరసరావుపేట' అని క్రొత్తగా తమపేర వెలయించిరఁట!

ఈ వేంకటనరసింహరాయణింగారికి పెదవేంకటగుండారాయణింగారు, (1784—1814) చినవేంకటగుండారాయణింగారు అని యిద్దఱు కుమారులు. వీరిద్దఱును జమీని పంపకములు చేసికొని వినుకొండ పరగణానొకరును, బెల్లముకొండ పరగణాను మఱియొకరును పాలించుచువచ్చిరి. కాని పంపకములయిన కొలఁదికాలమునకే రెండవవారెందువలననో తమవంతు జమీని అయాచితముగ మొదటివారికి వదలివేసిరఁట! శాశ్వత కర నిర్ణయము నాఁటికి

రెండువందలు నాకేజమీగా పెదవేంకటగుండారాయణింగారి పేర 'సమోదు' చేయింపఁబడినవి.

పెదవేంకటగుండారాయణింగారు చాల సమర్థులైన పాలకులు. పెద్దాపురము, రేపల్లె, సైదాపురము జమీందారీ భాగములు ఏలమునకురాఁగా, ఖరీదు చేసి తమ జమీని విస్తరింపఁజేసిరి. తమ కొమార్తెయగు లక్ష్మీనరసమ్మను సైదాపురము జమీందారుని సోదరుఁడయిన జూపల్లె మల్లారావుగారికిచ్చి పెండ్లి చేసిరి. 1797 లో ఈ గుండారాయణింగారు అట్లూరికి తూర్పున కోటపేటలను నిర్మించి వానిని తమ తండ్రి నరసారాయని పేర 'నరసరావుపేట' యని వ్యవహరించినట్లు కొందఱభిప్రాయపడిరి[1]. నరసరావుపేట నిర్మాతలు ఈ తండ్రి కొడుకులలో నెవరో నిష్కర్షగా చరిత్రకారులు నిర్ధారింపవలసియున్నది. నరసరావుపేటకు పశ్చిమదిశనున్న ప్రాంతయూరే ఆనాఁటి అట్లూరు.

గుండారాయణింగారు దానధర్మములకు పెట్టినదిపేరు. పిండారీదండుల కోపిడుల సందర్భమునందు గుండారాయణింగారు ప్రజలకు తమకోటలో రక్షణ నొసఁగి, ఈదండులను పాఱఁదోలిరఁట![2]

గుండారాయణింగారి భార్య రాణిలక్ష్మమ్మగారు వితరణగుణమునందు ప్రసిద్ధి వహించిన సాధ్వీమణి. 1832–33 లలో గుంటూరుమండలములో గొప్పకఱవురాఁగా, శ్రీ లక్ష్మమ్మగారు వేలకొలఁది పేదలకు నిత్యాన్నదానములు గావించి రక్షించిరి. వీరి దత్తపుత్రులు రాజా వేంకటనరసింహరాయణింగారు.

ఈ కఱవుకాటకములవలన సిస్తులు సరిగా చెల్లనందునను, ఆర్తులను, అనాథులను ఆపత్సమయమున ఆదుకొనుటలో ఖర్చులు పెరిగినందునను ఖజానా శూన్యమయినది; సంస్థానము అప్పులపాలయినది. సంస్థానమునుండి కుంపిణీకి చెల్లవలసిన పేష్కషుమొత్తము పేరుకొనిపోయినది. అందువలన సంస్థానము కుంఫిణీవశముకాకతప్పలేదు. 1833–46 ల మధ్య సంస్థానము కుంపిణీవారి పాలనమున నుండినది.

ఆ తరువాతిపాలకుడు శ్రీ రాజా మల్రాజు కొండలరావుబహద్దరుగారు. రాజా వేంకటనృసింహరావుబహద్దరు జమీందారు సర్దేశముఖిమన్నెవారుగారలు. నృసింహరాయణింగారి సతీమణి రాణి లక్ష్మీవెంకాయమ్మ నూజివీడుసంస్థానాధీశ్వరుల యింటిఁబడుచు; లక్ష్మీ(ఁ)చెల్లమాంబా రంగయ్యప్పారాయల తనయ. వేంకటనరసింహారాయణింగారి పుత్రులు రాజా వేంకటరామకృష్ణకొండలరావు బహద్దరుగారు. వీరు ఇటీవల పరమపదించిరి.

[1] గుంటూరుమండలసర్వస్వం, పు. 161; నరసరావుపేట తాలూకా గ్రామచరిత్ర, పుటలు 3, 4.

[2] అడవి శంకరరావు, ఆంధ్రదేశము - పిండారీదండులు, భారతి, 1934, డిసెంబరు. పుటలు 335—342.

సాహిత్యపోషణము

చాలమంది సంస్థానాధీశ్వరులవలెనే నరసరావుపేటపాలకులును యథాశక్తిగా సాహితీసేవఁ గావించినవారు. కవిశిరోభూషణకర్తయగు అహోబల పండితుఁడు నరసరావుపేట సంస్థానమునందలి మైదవోలు[1]లోఁ గాఁపురముండఁగా గుండ్లకమ్మకు పెద్దపెట్టున వఱదలు వచ్చి, కొంపగోడులు కొట్టుకొనిపోయి. పైరుపంటలు పాడయి. ప్రజలందఱును కూడులేని భిక్షుకులయి. గూడులేని పక్షులయి. బెదరి తలాయొక దిక్కునకు చెదరిపోయిరఁట! ఈ గడ్డుగడియలలో అహోబలపండితుఁడు మల్రాజువారి యాస్థానమునకేతెంచి—

'జానకీపతి లేఁత సజ్జరొట్టెల పాలు
కొంపల కప్పెల్ల గొడ్లపాలు
సింహాసనములు దొంగ జాగిలంబుల పాలు
శయనముల్ జాగరణంబు పాలు
కల పుస్తకపుఁ ద్రాళ్ళు కట్టెమోపుల పాలు
నీలుపైన చేతులు ముండ్లపాలు
భూరి సంధ్యావిధుల్ బురదనీళుల పాలు
నాలుక దీనోక్తి నటన పాలు
ఘనతర స్నేహ మతినీచజనము పాలు
చిత్త మేవేళ నతిదీర్ఘచింత పాలు
హరిహరీ! దేహమంతయు నలత పాలు
మైదవోలుననుండుట మాకుఁ జాలు'

అని ప్రభువులకు నివేదించి వారివలన 'ఉమ్మడివర' మను నగ్రహారమును సంపాదించి యచట స్థిరపడినట్లు తెలియుచున్నది[2]. అహోబలపతియింటిపేరు గాలివారు. ఆఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. వీరిది భారద్వాజసగోత్రము. పోలూరి మాచిరాజు అహోబలుని మాతామహుఁడు. మేనమామయగు పోలూరి మాధవసోమయాజి అహోబలునకు విద్యాగురువు. అహోబలపతికృతములగు కవిశిరోభూషణమునందును, కాళిందీకన్యాపరిణయమునందును ఈ మాధవ సోమయాజి బహుముఖముల ప్రస్తుతింపఁబడినాఁడు. గాలివారి మైదవోలు కరణికము పోలూరివారిచ్చినది. అహోబలపతి, తాతముత్తాతల కాణాచియగు మైదవోలునందేయుండి పూర్వోక్తకారణమువలన ఉమ్మడివరమునకు కాఁపురమును మార్చినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

మొదటివల్లభరాయల కుమారుఁడగు కొండలరాయనృపతి 'విద్వ

1 నరసరావుపేట కాగ్నేయదిశలో పండ్రెండుమైళ్ళ దూరమున మైదవో లున్నది.
2 వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి. చాటుపద్యమణిమంజరి, పు. 173.

స్ఫురదంగకామిస్మృత నిజరూప సంరంభయుత సౌరసౌరభేయి....కవిజనానీక లోక ప్రమోదావహాది (రంగా. 1—24) యంట ! కొండలరాయనృపతియగ్రజుడగు జగ్గన్న 'వితరణశ్లాఘా నవీనకర్ణఖ్యాత ఘనకీర్తిశాలి' (పైది, 1—22). కొండలరాయనృపతి కుమారుఁడగు రామన్న 'సుకవి విద్వదాధారుఁడు' (పైది, 1—28). ఈ రామన్నయే దిట్టకవి నారాయణకవి రచించిన రంగారాయ చరిత్రమునకు కృతిభర్త. ఈయన 'సాహితీభోజుఁ'డనియు, 'భూజనస్తుత లీలా విభవభోగ విభోజుఁ' (పైది, 1—23) డనియు, 'అర్థార్థిజనకామితావాప్తి యొనరింప నవనికి వచ్చిన యమరతరువు' (పైది, 1-43) అనియు కీర్తింపఁబడినాఁడు.

రంగారాయచరిత్రము మూఁడాశ్వాసముల చారిత్రకకావ్యము. దీని యసలు పేరు 'రంగారాయ కదనరంగ చరిత్రము'. ఆశ్వాసాంతగద్యములయందిట్లే పేర్కొనఁబడినది. బొబ్బిలికోటను పాలించిన వెలమవీరులు తమపై దండెత్తి వచ్చిన అపారసేనతో తలపడి వీరస్వర్గమలంకరించిన చారిత్రకసంఘటన యిందలి యితివృత్తము. బొబ్బిలియుద్ధము క్రీ.శ. 1757లో జరిగినది. ఈ కృతి రచన యా పిమ్మటనే జరిగియుండును. మల్రాజువంశోదయుల శుభ్రకీర్తి ప్రవాహమున రంగారాయచరిత్ర మొక స్వచ్ఛతరంగము.

రంగారాయచరిత్రకర్తయగు నారాయణకవి కాశ్యపగోత్రుఁడు, దిట్టకవి వంశపవిత్రుఁడు. అప్పనామాత్యపౌత్రుఁడు, పాపనామాత్యకవిపుత్రుఁడు. 'మల్రాజువంశ పద్మవనహేళియగు రామనృపాలమౌళి' వలన 'హైమభూషా దివ్యదుకూలనానాగ్రహార ముఖ్యబహుసత్కృతుల్ గారవమున నందు....' (రంగా. 1—14) గాంచినవాఁడు. నారాయణకవికుమారుఁడగు రామచంద్రకవి రఘుతిలక ఉద్దండగోపాలరాయాది శతకకర్త.

రాజా మల్రాజు పెదవేంకటగుండారాయణింగారు సాహిత్యవ్యాసంగములందు మంచి యభిరుచిగలవారు. వీరి యాస్థానమున తాడికొండ మల్లనారాధ్యులు, పట్టాభిరామకవి, మతుకుమల్లి కనకాద్రిశాస్త్రి మున్నగు కవిపండితులుండిరి. పట్టాభిరామకవి కవిసర్పగారుడము, కవిమూషికమార్జాలము, [illegible]శతకము, మల్రాజు గుండారాయణోపాఖ్యానము, వజ్రపంజరశతకము, శ్యమంతకోపాఖ్యానము—మొదలగు గ్రంథములను రచించెనఁట ! వజ్రపంజరశతకమునందు పేర్కొనఁబడిన మరున్నందన వజ్రపంజర శతకములకంటె పట్టాభిరామకవి కూర్చిన ఆ పేరింటి శతకములు భిన్నములును, అప్రకటితములును అని నిర్ధారింపవలసియుండును.

తాడికొండ మల్లనారాధ్యులు ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులు, భారద్వాజసగోత్రులు, మంత్రిశాస్త్రవిదులు, సంస్కృతాంధ్రభాషాకోవిదులు. గుండారాయణింగారిని తమ కవితాశక్తిచే మెప్పించి 'నందివెలుగు' గ్రామమున నొక మాన్యమును బడసిరి. [illegible]ఏకప్రాసముతో 'వీరాధిప గుండభూప విభవదిలీపా !' యను

మకుటముతో నొక శతకమును ప్రభువు పేర చెప్పిరఁట!

'కోరితి నీదగు దయ సుర
ధారణీరుహ సురభివికర్మ ధారాధరధా
శ్రీరాజ దానధుర్యా
వీరాధిప గుండభూప! విభవదిలీపా!'
'ధీరా యీ మునిపురమునఁ
బేరుపు నా మాన్యభూమి తూమెఁడు గింజల్
కారుకుఁబండవు. దూరము—
వీరాధిప గుండభూప! విభవదిలీపా!'
'కోరితి దీనింగైకొని
మాఱగు దక్షిణమునందు మాన్యముఁ దమి నీ
పేరుగ నీయఁగ నాకును
వీరాధిప! గుండభూప! విభవదిలీపా!'

ఈ కవి వ్రాసిన యితరకావ్యము లేవియో తెలియదు. ముతుకుమల్లి కనకాద్రి శాస్త్రి గుండారాయణింగారి యాస్థాన విద్వత్కవి. ఈయన షట్ఛాస్త్రముల యందు పృథువ్యుత్పత్తిగల మహామనీషి. తర్కశాస్త్రము వీరి యభిమాన విషయము. కనకాద్రిశాస్త్రి పితామహుఁడగు మాధవమంత్రి 'అభినవభారత' గ్రంథకర్త. సోదరుఁడగు మాధవశాస్త్రి దశావతారస్తవగ్రంథకర్త. జ్యేష్ఠ కుమారుఁడగు నరసింహశాస్త్రి పల్లూరు సంస్థానాధీశ్వరుల యాస్థాన విద్వత్కవి; అజచరిత్ర చెన్నపురీ విలాసాది ప్రబంధకర్త. ద్వితీయ కుమారుఁడగు కృష్ణశాస్త్రి వీరభద్రశతకకర్త. కనకాద్రిశాస్త్రిగారు రచించిన గ్రంథములు లభ్యము కాలేదు.

గుండారాయణింగారి రాజ్యకాలమున వారి యాస్థానవిద్వాంసుఁడగు నొక శివద్విజుఁడు 'రసతంత్ర' మను గ్రంథమును రచించి స్వయముగ నాంధ్రటీకను సహితమురచించి జోడించినట్లు కనఁబడుచున్నదనియు, మైసూరు మహారాజావారి సంస్థానవైద్యులగు సూరిపండితులవారియింట నీ ప్రతి కలదనియు వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారు వ్రాసిరి[1].

అభినవపండితరాయలు మాడభూషి వెంకటాచార్యుల 1872 నాఁటి నూజివీటి శతావధానసభకు విచ్చేసిన సంస్థానాధీశులలో నరసరావుపేట జమీందారు శ్రీ రాజా కొండలరావు బహద్దరుగారు ముఖ్యులు[2]. విఖ్యాత వేద పండితులగు విక్రాలరామచంద్రాచార్యులు (1879--1932) గారు రాజా మల్రాజు

1 ఆయుర్వేద గ్రంథములు, ఆంధ్రభారతి, 1912, నవంబరు, పుటలు 207—215.

2 నిడుదవోలు వేంకటరావు, అభినవపండితరాయలు:అవధానప్రతిభ, భారతి, 1960, ఫిబ్రవరి, పుటలు 40—48.

వేంకటనృసింహారావుగారి యాస్థానమున సమ్మానములందినవారు*.

వేంకటపార్థసారథికవులను జంటకవులు రచించిన 'విచిత్రరాఘవ' మను ఆఱంకముల నాటకము శ్రీ రాజా మల్రాజు వేంకటనృసింహరావు బహద్దరు జమీందారువారికి కృతియీయఁబడినది. రామభద్రదీక్షితుని జానకీపరిణయ నాటకమున కిది యాంధ్రీకరణము. ఆంధ్రీకర్తలు తాము పెద్దలచాటువారల మనియు, మొండిధైర్య మవలంబించి గురుచరణరజఃప్రభావమువలన దీనిని ముగించితిమనియు తమ వినయవివేకములను బ్రకటించిరి. ప్రయోగయోగ్యమైన చక్కని నాటకమిది. పుత్రశోకముచే దుఃఖించుచు మరణించిన తండ్రిని పేర్కొని భరతుఁడు విలపించిన ఘట్టమునందలి యొకపద్యమును చూడుఁడు:

'షత్రులో పుత్రులో యంచుఁ బొగిలి పొగిలి
కడపటను మమ్ముఁ దల్పరఁ గంటి ! పైన
నేమి ఫల ? మాత్మజుని వనభూమి కంపి
పాడుచేసితి విక్ష్వాకువంశ మీవె' —షష్ఠాంకము.

శ్రీమత్తిరుమల నల్లాన్‌చక్రవర్తి వేంకటరామనృసింహాచార్యులవారు రాజాగారి యాస్థానపండితులు; విద్యా పరీక్షకులు.

* విక్రాల శేషాచార్యులు, విక్రాల రామచంద్రాచార్యులప్రతిభ, భారతి, 1961 మే. పుటలు 23—32; విక్రాల శేషాచార్యులు, పండితప్రకాండులు విక్రాల రామచంద్రాచార్యులు, ఆంధ్రప్రభ, ఆదివారము సంచిక, 1967, ఏప్రిల్, 10, పు. 6.

ఉపజీవ్య గ్రంథసూచి

1. దిట్టకవి నారాయణకవి, రంగారాయచరిత్రము, వావిళ్ళ, చెన్నపురి, 1914.

2. దరువూరి వీరయ్య, గుంటూరుమండలసర్వస్వం, మల్రాజువారి చరిత్ర, పుటలు 133, 134.

3. ఆంధ్రవిజ్ఞానము, సంపుటము 3.

4. తెలుగువిజ్ఞానసర్వస్వము, సంపుటము 3.

5. నిడుదవోలు వేంకటరావు, శతకకవులచరిత్రము, అనుబంధము, పుటలు 778, 779.

6. విష్ణుభొట్ల సూర్యనారాయణ, నరసరావుపేట తాలూకా గ్రామచరిత్ర, 1964.

7. కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావు, మూర్తిజాన్నగర్ సర్కారు, జయంతిపత్రిక, సంపుటము 1, పుటలు 56—63.